

Ea 1.6 Käyttäytymisen haasteet (aik. Vuorovaikutus interventiona)

5 op / 3 ov, vain pääaineopinnoissa

Tavoite: Suoritettuaan jakson opiskelija osaa erotella kehitys-, persoonallisuus- ja ympäristötaustoiltaan erilaisia sopeutumisvaikeuksia. Opiskelijalla on valmiuksia oppilaiden sopeutumisvaikeudet huomioon ottaen suhteuttaa omaa opettajuuttaan oppilaan pedagogisen tilan edellyttämällä tavalla. Opiskelija perehtyy erityispedagogiseen tutkimukseen ja kykenee sen perusteella arvioimaan ja ennustamaan oppilaiden pedagogista tilaa ja sen kehitystä. Lisäksi opiskelijalla on valmiuksia kehittää oppimateriaalia ja uusia opetustapoja erityisopetukseen sekä organisoida yhteistyötä suunniteltaessa erityisopetuksen järjestelyjä.

Risto Hotulainen

Opetus 2007–2008 pääaineopinnoissa:

(A213 paitsi ke 20.2 B218)

Luento- ja ryhmäopetus kl, Hotulainen

pe 1.2.; 9.00–11.30 L (Kurssin orientaatio, Käsitteet, Kiintymyssuhde)
to 7.2.; 9.00–11.30 L (HUOM korvautuu: Lapset nuoret ja päihteet **Heinäla**
→ 5.2 klo 12.30 – 15.00 luenolla)
ma 18.2.; 12.15–14.45 L (Uskomusten kehittyminen ja attribuutit)
ke 20.2.; 11.15–13.45 RO (Sosiaalisten taitojen tukeminen, **Vainikainen**)
ma 25.2.; 12.15–14.45 RO (Aggressivisuus, johdatus CASE-tapauksiin)
ma 10.3.; 13.15–15.45 L (SOS-EMOT-arviointia/tukemista: MASK, KTA...)
to 13.3.; 12.15–14.45 RO Itsenäinen työskentely
ma 17.3.; 12.15–14.45 RO Itsenäinen työskentely
ma 31.3.; 13.15–15.45 RO Esityksiä
ma 7.4.; 13.15–15.45 RO Esityksiä

2

Kurssin teemoja

- Sosioemotionaalinen kehitys lapsen ja nuoren yksilöllisyyden ja vuorovaikutuksen rakentajana
- Kielen, kulttuurin ja tieteen taustateoriat sosioemotionaalisia ilmiöitä määrittämässä
- Sosioemotionaalisten ongelmien nimeäminen nyt ja niihin liitetyt taustatekijät
- Emotionaaliset ongelmat opettajan ja koulun huolena
- Koulussa näkyvät sosiaaliset ongelmat
- Sosioemotionaaliset ongelmat, elämäntilanne & ongelmien toisiinsa kietoutuminen
- Miten opettaja tunnistaa ja arvio emotionaalisia ja sosiaalisia ongelmia?
- Miten koulu voi tukea oppilaiden sosiaalisemotionaalista kehitystä?
- Ongelmien kohtaaminen opettajana?

3

Arviointi

TENTTI ma 14.4. klo 12.15–14.45 sali A213, Tentissä suoritetaan luento-osuus ja kaksi kirjaa. Opettaja ilmoittaa luento-osuudet jakson aikana

Oppimateriaali ja kirjallisuus Kirjallisuus: Barrett, M. & Trevitt, J. 1991. Attachment behaviour and the school child. An Introduction to Educational Therapy. London: Routledge. 249 s. Kazdin, A. E. Behavior modification in Applied Settings. 5th or 6th edition. Brooks/Cole. 465 s.

■ EHDOTUS: Case-tapausten selvittelyssä tulee käyttää Barrett, M. & Trevitt, J. 1991. – kirjaa (tapauksen esittely/raportti arvioidaan painoarvolla 1/3, Kazdin 1/3, luennot 1/3)

4

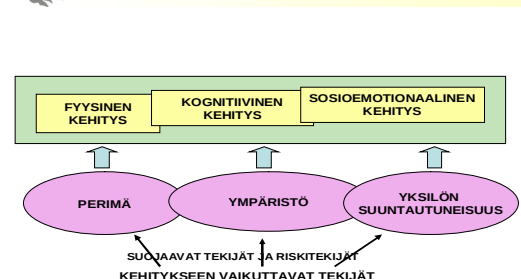
Sosioemotionaalinen kehitys lapsen ja nuoren yksilöllisyyden ja vuorovaikutuksen rakentajana

- **SOSIAALISUUS** = liittyy ihmisten välisiin suhteisiin, yksilön ja ympäristön väliseen vuorovaikutukseen
* hyvä itsetuntemus ja itsetunto (annettu ja hankittu) rakentavat sosiaalista minää
- **EMOTIONAALISUUS** = liittyy yksilön tunne-elämään, joka on sidoksissa vuorovaikutukseen
- lapsen tunne-elämän ja sosiaalisuuden välille voi tehdä ainoastaan teoreettisia eroja
- fyysisen, kognitiivisen, kielellisen ja sosiaalis-emotionaalisen kehityksen osa-alueet kietoutuvat toisiinsa

5

Lapsen kokonaiskehitys ja kehitykseen vaikuttavat tekijät:

• fyysisen, kognitiivisen ja sosioemotionaalisen kehityksen osa-alueet kietoutuvat toisiinsa

6

■ Sopeutumattomuutta selittäviä teorioita ja malleja

A) PSYKODYNAAMINEN

- Sopeutumattomuus on psykkinen häiriö ja/tai varhaisen vuorovaikutuksen seuraus
- Kiintymyssuhde

B) ELÄMÄNHALLINNALLINEN (motivaatio)

- Tavoiteorientaatiot
- Attribuutiot

(C) SOSIOLOGINEN (ei käsitellä)

- Anomie
- Labelling
- Status deprivation

7

A) PSYKODYNAAMINEN MALLI

- Mistä ja milloin poikkeava kehitys alkaa?

Ensimmäisiä merkkejä oman sosiaalisen maailman ulkopuolelle jäämisestä

- torjuntaa
- kiusatuksi joutumista,
- kiusaajana toimimista,
- syrjäänvetäytymistä,
- yksinäisyyden kokemista.

- Päiväkotilasten toverisuhdeongelmat näyttävät olevan yleisiä.
- Monilla lapsilla ne myös kasautuvat herkästi.

8

Yksinäisten oppilaiden jakautuminen ryhmiin sosiaalisten piirteiden mukaan: (Laine 2005)

Epäsosiaaliset syrjäänvetäytyvät Yksinäiset	Epäsosiaaliset aggressiiviset Yksinäiset	Sosiaaliset muita henkisesti kehittyneemmät Yksinäiset
Ujous	Aggressiivisuus	Järkevyys
Arkuus	Heikko itsetunto	Syvästi ajattelevainen
Herkkyys	Määräilevyys	Herkkyys
Heikko itsetunto	Itsekkyys	Rauhallisuus
Masentuneisuus	Yhteistyöongelmat	Hyväntahtoisuus
Muiden vältteleminen	Kiusaaminen	Luotettavuus
Muiden häpeileminen	Rohkeus	Ystävällisyys
Hyväntahtoisuus	Viikkaus	
Auttavaisuus	Herkkyys	
Onnettomuuden vaikutelma		
Ystävällisyys		
Rauhallisuus		
Yht. 50 % yksinäisistä	Yht. 35 % yksinäisistä	Yht. 15 % yksinäisistä

9

Lapsen kiintymyssuhde –teoria (Bolby 1969-1980)

- Kiintymys on käyttäytymistä, jonka tarkoituksena on sitoa äiti ja lapsi toisiinsa → hengissä selviytyminen
- Tutkimusmenetelmänä haastattelu ja havainnointi (M. Ainsworth -78)
 - Turvallisesti kiintyneet (B: secure)
 - Turvottomasti kiintyneet:
 - välttelevästi (A: avoidant)
 - vastustelevasti (C: amivalent)
 - lisäksi ristiriitaiset lapset → äidin epäjohtamuk. käytös
 - Crittenden (1994) jokaiselle luokalle neljä alaluokkaa ja lisäksi yhdistelmä A/C

10

- Keskeisessä osassa Bolbyn teoriassa ovat sisäiset työmallit → toistuvat kokemukset muokkaavat mentaalisia malleja
- Lapset muodostavat käsityksiä: kuka/ketkä tärkeitä ja miten heidän huomio saavutetaan ja miten käytettyihin keinoihin suhtaudutaan
- Lopulta syntyy malleja → jotka säätelevät yksilön käyttäytymistä muita kohtaan ja hänen tunteitaan tärkeitä henkilöitä kohtaan

<http://www.vle.fi/cgi-bin/teema/player.pl?url=teema/vienavoin/silven2.mw-256&hc=144>

11

Muistijärjestelmät osana kiintymyssuhdetta

- Proseduraalinen muisti
 - Ensimmäisien elinvuosien aikana
 - motorinen ja sosiaalinen vuorovaikutus
 - vallitseva siihen asti, kunnes huomaa eron sen välillä mitä odottaa ja kokee → kontekstisidonnaisuus
- Semanttinen muisti
 - Toisena elinvuotena
 - koostuu verbaalisesta tiedosta (vrt. minäkäsitys)
- Episodinen muisti
 - Kokemukset, tunteet, ajallisuus, paikallisuus

12

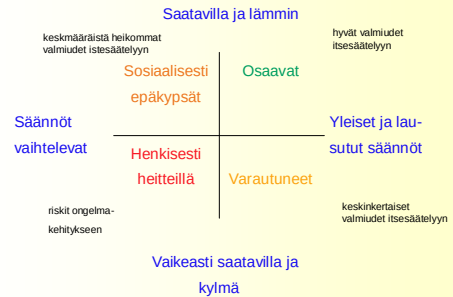
Perheen vuorovaikutus

- Baumbrindin (1993) kolmijako perustuu arvioon vanhemmuudesta suhteessa vaativuuteen ja herkyyteen:
- Auktoritatiivinen (authoritative) tyyppi (vaativia ja herkkiä), rohkaisevat lasta yksilöllisyyteen ja omiin suorituksiin.
 - Kasvatukseen sitoutumaton (unengaged) tyyppi; ei vaatimuksia lapsille. Vanhemmat eivät ole virittyneitä kohtaamaan lapsen tarpeita ja toiveita.
 - Keskivertovanhempien (good-enough) tyyppi. Psykososiaalisten taitojen kehittymiseen liittyy jatkuva vahvistaminen.

13

Vanhempien kasvatustyylin vaikutus lapsen sos. kasvuun

14

Yhteenvetoa

- Kasvu kohti itsenäisyyttä alkaa täydellisestä riippuvaisuudesta
- Ulkopuolinen kontrolli vähenee asteittain ja siirtyy itsekontrolliksi
- Jos rajat puuttuvat, itsenäistymistä ei tapahdu
- Lisäksi vaikuttavat: läheisyys ja huolenpito, kommunikaation avoimuus ja tunkeileva käytös

15

Tavoiteorientaatiot

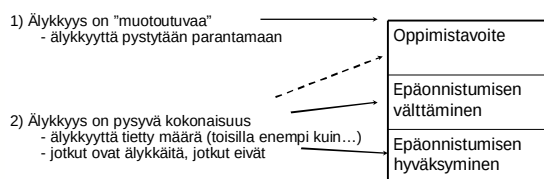
- Oppimisorientaatio
- Suoritusorientaatio
- Välttämisorientaatio
- Opittu avuttomuus

16

Tavoiteorientaatiot ja oppiminen (Dweck)

- Kolme välttämää, jotka eivät välttämättä pidä paikkaansa:
- Kyvykkäät ja taitavat oppilaat ovat sisäisesti motivoituneita. He janoavat haasteellisia tehtäviä
 - Vanhempien kiittely lasten älykkyydestä ja lahjakkuudesta rohkaisee lasta sisäiseen motivaatioon ja oppimisorientaatioon.
 - Itsevarmuus ja luottamus omaan älykkyyteen johtaa oppimisorientaatioon.

17

Tavoiteorientaatiot

1. Oppimisorientaatio

- ymmärtäminen
- kompetenssin lisääminen
- haasteellisuus → mahdollisuus testata itseään
- virheet → mahdollisuus oppia

2. Suoritusorientaatio

- hyvään lopputulokseen pääseminen päätavoite (ei välttämättä ymmärtäminen)
- virheiden välttäminen keinolla millä hyvänsä
- osa työskentelystä käytetään ajatteluun siitä miten toiset suhtautuvat

Esimerkkejä:
 → halutaan korostaa hyviä suorituksia
 → yritetään näyttää "fiksummilla"
 → valitsee yleensä lyhimmän mahdollisen tien
 → vertailee arvosanoja (piilottaa oman, jos huonompi)
 → valitsee tehtäviä, joissa varmasti onnistuu
 → jos epäilee epäonnistuvansa, osoittaa selvästi, ettei yrittänytkaan tosissaan

3. Välttämisorientaatio

- Haasteellisuus → mahdollisuus epäonnistua
- virheet → osoitus oman kykenemättömyydestä
- Parempi olla vastaan, olla tekemättä
- Huonon tuloksen alleviivaaminen
- depressiivisyys, alistuneisuus
- "Opittu avuttomuus"

18

Tavoiteorientaatioiden muotoutumisesta; mistä kaikki (voi) alkaa

Lastentarhaikäisetkin (3,5-5v.) voivat osoittaa välttämisen-orientaatiota

Palapelitehtävä:

- Toiset halusivat pysyä helppoissa palapeleissä
- Roolileikki, siitä miten vanhemmat suhtautuisivat
- Virhe, väärä vastaus lapsen maailmassa merkki pahuudesta → rangaistus
- Virheitä kartetaan vain hyvä lopputulos merkitsee

Palaute ratkaisevaa:

- Kykyihin ja lapseen kokonaisuutena liittyvä palaute (-)
- Virheettömyyteen ja lopputulokseen keskittyvä palaute (-)
- Älykkyyden ja lahjakkuuden kiittäminen (-)
- Oppimisstrategioihin ja yrittämiseen liittyvä palaute (+)

Erityistä tukea ja ohjausta annettaessa on hyvä selvittää oppilaan suhtautuminen virheisiin

- Suorituksen tai kyvykkyyden parantumiseen liittyvään palautteeseen tulee aina liittää syy mistä parantunut tulos johtuu
- Haasteet ja virheet ovat niitä tilaisuuksia, jolloin voidaan oppia jotain uutta.
- Koulun tehtävä antaa valmiuksia oppilaille toimia uusissa haasteellisissa ja vaikeissa tilanteissa.

19

4. Opittu avuttomuus

Seligmanin (1974) opitun avuttomuuden teoria.

- Yksilö menettää tilanteen hallinnan. Hän ei pysty kontrolloimaan tilanteeseen vaikuttavia tekijöitä. Hän vain odottaa, mitä seuraavaksi
- Opitun avuttomuuden seuraukset muistuttavat masennusta.

Opittuun avuttomuuteen liittyy seuraavia oireita:

- Passiivisuus
- Vaikeus oppia, että toiminta tuottaa tulosta
- Aggression puute
- Avuttomuus vähenee ajan myötä
- Painon menetys, syömättömyys, hermostuneisuus, seksuaaliset ongelmat
- Norepinefriinin muutokset
- Vatsahaava ja stressi

20

- Syynä havainto, että toiminta ja saadut palautteet ovat toisistaan riippumattomia. "En ole itse vastuussa saadusta palautteesta".
- Vaikka koulun tehtävä on edistää ihmisen valmiuksia, se tarjoaa joillekin kokemuksia, joita voi kuvata sanalla opittu avuttomuus.
- Osa lapsista joutuu jatkuvasti tilanteisiin, jossa he kokevat epäonnistumisia. Aina vain menee huonosti.
- Osa lapsista passivoituu, osa etsii vaihtoehtoisia keinoja saada huomiota (kielteisyyttä → merkki taistelusta avuttomuutta vastaan?)
- Myös muutokset keskushermostossa ovat olleet selviä.

- → Passiiviset pahimmissa vaaroissa. Passiivinen ote elämään on merkittävä parantumisen este. Monissa terapioissa koetetaan ihmisen saada liikkeelle, tekemään sellaisia ratkaisuja, jotka osoittavat hänen vielä hallitsevan omaa elämäänsä.

21

Attribuutiot

- Selittävät tapahtumien syitä (onnistuminen–epäonnistuminen)

■ Muodostamme attribuutioita:

- a) epätavallisissa tilanteissa (jotain uutta ennen kokemattomia tapahtuu)
- b) todellisissa (tärkeissä) tilanteissa
- c) odottamattomissa tilanteissa (jotain tapahtuu mitä ei ole tapahtunut aikaisemmin)

- Attribuutiot vaikuttavat siihen miten meidän odotukset tulevista tilanteista (miten tulevaisuudessa samanlaisissa tilanteissa tulee käymään) ja tunteista (kunnia, syyllisyys vai häpeää)

■ Mistä attribuutiot tulevat?

- Attribuutiot muodostuvat aikaisemmista kokemuksista. Lisäksi niiden muotoutumiseen vaikuttaa tärkeät henkilöt (vanhemmat & opettajat) ja sosiaalistuminen.

22

Weiner "Attribuutioiden havaitseminen ja korjaava palaute"

Weinerin työ perustuu tutkimukseen suorituksen tuloksesta.

Ensimmäisen luokituksen mukaan tärkeimmät suoritusselektit voidaan jakaa kahteen pääluokkaan:

- 1) Paikallisuus: tulos voidaan selittää johtuvan yksilöstä itsestään johtuvista tekijöistä tai yksilön ulkopuolisista tekijöistä
- 2) Pysyvyys: tulos tapahtuu uudelleen ja uudelleen eli se on pysyvää (stable) ja tulos voi vaihdella (variable).

Yhdistelmä näistä kahdesta päätekijästä johtaa malliin, johon ihmisten luomat suorituksen liittyvät attribuutiot voidaan pääasiallisesti jakaa:

		Paikallisuus	
		Sisäinen	Ulkoinen
Pysyvyys	Pysyvä	Kyky	Tehtävän vaikeus
	Vaihteleva	Yrittäminen	Onni

23

Yhteenvetoa attribuutioista

- Opetuksessa on huomioitavaa, miten lapset tulkitsevat onnistumisiaan ja epäonnistumisiaan. Jos oppilaat saadaan omaksumaan syyksi ainakin jossain määrin yrittäminen on oppilailla toivottavaa menestystä seuraavalla kerralla. Jos epäonnistuminen laitetaan kykyjen syyksi oppilaalla ei ole paljoa toivottavaa paremmasta.

- Sisäiset attribuutiot ovat käyttökelpoisia onnistumisen jälkeen.

- Vaihtelevat attribuutiot epäonnistumisen jälkeen.

- Lisäksi epäonnistumisen tukemiseksi voidaan tarjota tietoa
 - a) miten muut pärjäsivät (jos muillakin on mennyt huonosti)
 - b) miten oppilas pärjää muissa aineissa tällä hetkellä (hyvin)
 - c) miten oppilas pärjää normaalista kyseisessä aineessa (hyvin)

- ...ja yhdistää tämä tieto yrittämistä ja strategioita korostavaan palautteeseen.

24